

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

1925 чылдың
август 31-де үнүп
эгелээн

№ 70 (17399)

2007 чылдың
июнь 19,
вторник

Номерни парлалгаже
дужааганы:
график езугаар — 21.00,
херек кырында — 18.00.
Садар өртээ 4 рубль.

Чазак Даргазының ажил-албаны

ОЙНААР АВТОМАТТАРНЫҢ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАЗЫН ХОРААН

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.В.Кара-оол республиканың массалыг информация чепсектериниң журналистери-биле дүүн, июнь 18-те ужурашкан.

«Тыва Республиканың девискээринге адаанныг оюннарны организастаарының болгаш эрттирериниң талазы-биле ажил-чорудулгазын хоруурун дугайында» Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының 2007 чылдың май 30-де хүлээп алган, Төлээлекчилер палатазының 2007 чылдың июнь 8-те чүүлдүгүнүп көргөн Тыва Республиканың Хоойлужунга бөгүн ат салганын Шолбан Валерьевич журналисттерге дыңнаткан.

Тыва Республиканың девискээринде 1306 ойнаар автоматтар, 3 ойнаар стол ажилдап турар, оларның ээлери колдуунда шуптузу Тываның девискээринден дашкаар бүрүктөкөн, ойнаар бизнестен кирген кол орулга республикадан дашкаар чоруп келген, ынчангаш ойнаар автоматтар Тываның социал-экономиказын хөгжүдеринге ажиыктыг чүнү-даа бербейн турарын Чазак Даргазы чугаазынга демдеглээн. Ойнаар автоматтар аар кем-херек үүлгедиишкиннеринге болгаш корум-чурум үрээринге улуг салдарны чедирип келгенинден, оон качыгданнар, каража-когаралга таварышканнар эвээш эвес. Чоннуң, ылангыя аныктарның кижизидилгезин, амыдыралын экижидеринге ол кандыг-даа роль ойнаваан, харындаа багай уржуктарын чедирген. Ойнаар автоматтарга хандыкшаан кижилер акшазын доозазын ойнап каапкаш, бодунун, өг-бүлезинин, ажи-төлүнүн амыдырап-чурт-

таарынга берге байдалды таварыштырып турарын ол чугаалаан.

Ойнаар автоматтарның үстүнде адаан болгаш өске-даа республикага болгаш ооң чурттакчы чонунга чедирип турар хоразын барымдаалааш, ТР-ниң Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттары республиканың девискээринге ойнаар автоматтарның ажил-чорудулгазын хоруур дугайында Хоойлуну ажилдап кылгаш, хүлээп алган. ТР-ниң Чазак депутаттары деткээн, Чазактың туружу база ындыг турганын Чазак Даргазы айтыккаш, республиканың девискээринге июль 1-ден эгелеп, ойнаар автоматтарның ажил-чорудулгазын хораан, бо дээрге Тываның экономиказын хөгжүдеринге, корум-чурумну быжыглаарынга, чоннуң социал байдалын, аныяк өскенниң кижизидил-

гезин экижидеринге улуг ужурдузалыг Хоойлу болуп турарын демдеглээн. Федералдыг хоойлу Россияның регионнары бо чылдың июль 1-ге чедир ойнаар автоматтарны хоруурун болгаш хорувазының дугайында хоойлуларны хүлээп алырын чөпшээрер турар, ынчангаш Тыва Республиканың Улуг Хуралы бо чугула Хоойлуну хүлээп алган, ол федералдыг хоойлужудулгага дүгжүп турар. Республиканың девискээринде ойнаар автоматтарга ажил-чорудулгазын бо чылдың июль 1-де соксадырының сагындырыгларын берген. Ойнаар автоматтарның турган бажыңнарынга республикага, чонга ажиыктыг бүдүрүлгелерни болгаш өске-даа албан черлерин тургузар, олар эвээш эвес орулганы бээр дээрзинге Чазак Даргазы бүзүрелин илереткен.

Ш.В.Кара-оолдан хөй санныг айтырыгларны журналисттер салган, олар чедингир харыыларны алганнар.

Таан-оол ХЕРТЕК.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХООЙЛУЗУ
Тыва Республиканың девискээринге адаанныг оюннар организастаарының болгаш эрттирериниң талазы-биле ажил-чорудулганы хоруурун дугайында

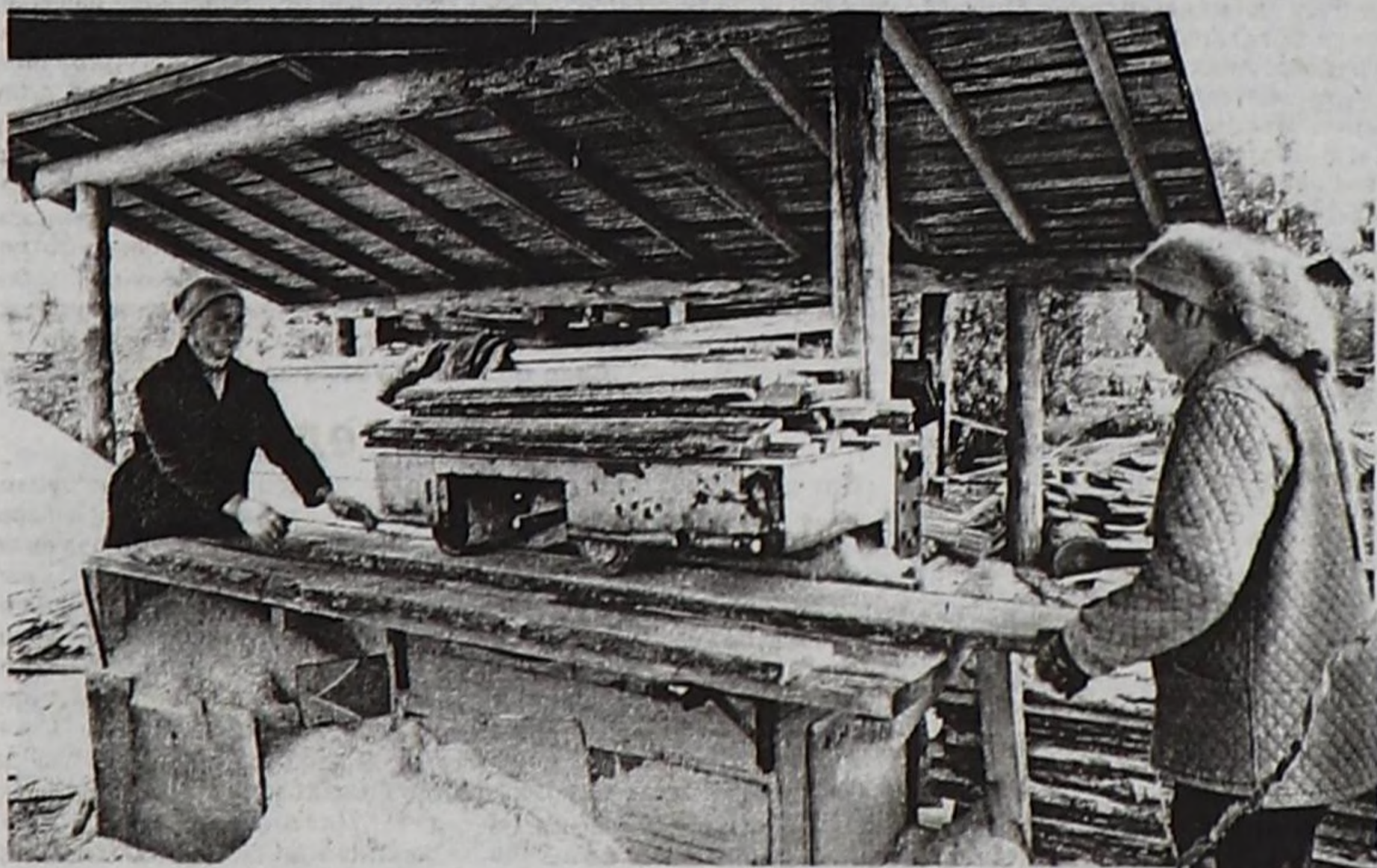
Хоойлужудулга палатазы 2007 чылдың май 30-де хүлээп алган
Төлээлекчилер палатазы 2007 чылдың июнь 8-те чүүлдүг деп көргөн

1 чүүл. Тыва Республиканың девискээринге адаанныг оюннар организастаарының болгаш эрттирериниң талазы-биле ажил-чорудулганы хоруур.

2 чүүл. Бо Хоойлу 2007 чылдың июль 1-ден эгелеп, ынчалза-даа ону албан езузу-биле парлаан хүнүнден эрте эвезе, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.Кара-оол.
Кызыл хоорай № 217 УХ-II 2007 чылдың июнь 18.

КОЛЛЕКТИВТИҢ ЧОРГААРАЛЫ

Дерзиг-Аксында сайгарлыкчы С.Бочкаревтуң хуу бүдүрүлгезинде хөй-ле ажилчиннар ажилдап турар. Оларның аразында Людмила Дулованың база Лидия Семшованың ажиылы өскелерге үлегер-чижек болуп чоруур. Бо аныяк кыстар чазаныр цехке ажиылаар дилиг материалдарын станокка чондуруп белеткеп берип турар. Станок

даштын сери адаанда турар болганы-биле кыжын безин даштыгаа ажилдаарлар. Ажиылынга бердинген, ак-сеткилдиг күш-ажиылы-биле олар коллективтиң чоргааралы болуп чоруурлар.

Сергей ХЕРТЕК.

Василий Балчий-оолдун тырттырган чуруу.

ХҮННҮҢ ДУРТУ ЧҮС ЧЫЛ АЖЫГ: медээлер булуңу

Тыва танцыларны бараалгаткан

Кызылдың хореография школазының улустуң танцызы салбырының «Хек-Даван» бөлүү Стамбул хоорайга эрткен делегейниң түрк дылдыг чоннарының уругларының танцы фестивалына Тываны төлээлеп чорааш, каш хонук бурунгаар ээл чанып келген. Бо чылын ону Түрк Республиканың үндөзилекчизи Мустафа Кемаль Ататюрктүң 125 чылдаанынга турскааткан болган.

«Хек-Даван» танцы бөлүүнче Кызылдың школаларындан 9-11 харлыг он ийи уруг кирип турар. Удуртукчу хореография школазының башкызы Елена Монгуш. Ээлчеглиг фестивалга бо чылын дыка хөй чурттардан ниитизи-биле 24 уруглар коллективтери киришкеш, боттарының чоннарының танцыларын көрүкчүлерге бараалгаткан. Хек-даванчылар фестивалдың июнь 4-те эрткен ажиыдышыкынынга, ооң соонда июнь 6-да улуг стадион долу көрүкчүлерге тыва танцыларны бараалгатканнар. Оларны көрүкчүлер чылы-биле хүлээп алган.

Бо фестивалга тиелекчилерни илеретпээн. Ооң бүгү киржикчилеринге медальдарны болгаш өртектиг белектерни тывыскаан. Стамбул хоорайның губернаторунуң хүлээп алышыкынынга Кызылдың №1 ортумак школазының өөреникчизи Севилбаа Ооржак киришкеш, турскаалдыг шакты база Султан Ахмедтиң мечеттиң бичелеткен хевирин белекке алган.

Доозукчу балдарны эрттирген

Кызыл хоорайның школарының 3-ку классчыларының Доозукчу балдары эрткен неделяда, июнь 15-те болуп

эрткен.

Хоорайның өөредилге килдининиң биске дыңнатканы-биле алырга, бо чылын 9 классы 1748 өөреникчи дооскан. Оларның чамдыызы ортумак тускай өөредилге черлеринче дужаарын планнап турза-даа, өөреникчилериниң хөй кези школага өөредилгезин уламчылаар сорулгалыг.

11-ги классчыларның Доозукчу балы июнь 23-те эртэр. Олар амдыызында күрүне шылгалдалары дужаап турарлар.

Чайгы лагерьлер

ажылдап турар

Бо хонуктарда уругларның чайгы дыштанылганы кидин түлүк чоруп турар.

Чүгле Кызыл хоорайда школа чанында 15 лагерь, ол ышкаш кадыкшылганы болгаш күш-ажылдың 8 лагери ажилдап эгелээн. Сөөлгү адаанывыс лагерьлерге уруглар чүгле дыштаныр эвес, а хоорайның чагайжыдылганынга киржи, ажилдаарлар. Чижээ, «Аныяк десант» күш-ажыл лагеринче барып турар уруглар сезон доостурга, элээн акшаны ажил төлевиринге алырлар.

Хоорай бо чылын кадыкшылганын майгынныг 2 лагерин ажидаар. Шак ындыг «Октай» болгаш «ТЮЗ» лагерьлери удавас ажиытынар.

Кадыкшылганы болгаш күш-ажылдың хоорай лагерьлеринге бо чайын ниитизи-биле 4230, а школа чанында лагерьлерге 3120 уруглар болгаш оолдар дыштаныр. Уругларның лагерьлерге чайгы дыштанылганынга хоорайның өөредилге комитединиң 402 муң рубльди, «Аныяк» өөредилге төвүнге база культура комитединге 80-80 муң рубльдерни Кызылдың мэриязы аңгылап берген.

Бистиң корр.

ЧАШТЫРЫЛГА ДООЗУЛГАН

Республиканың хову-шөлдөринде часкы хову ажилдары доозулган. Тожу, Тере-Хөл кожууннарда аңгыда шупту кожууннар тараа культураларының чаштырылганын ниитизи-биле 16,5 муң гектар шөлдө чоруткан.

Кызыл-тасты – 13562, арбайны – 677, суланы – 2168 гектар шөлдө чаштырылганын кылган. Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Бай-Тайга, Каа-Хем, Таңды, Чеди-Хөл кожууннар планнаттыг шөлдөргө тараа культураларының чаштырылганын долузу-биле чорудуп, а чамдыктары харын-даа чүс хуу ажиы күүсеткилепкен.

Картофельди республика

ниитизи-биле 4120 гектар шөлдө олурткан. Ногаа аймаан ниитизи-биле 1136 гектарга тарып, планны чүс хуу күүсеткен.

Дүүн Чазак Даргазының оралакчызы И.В.Чучев селектор дамчыштыр «2007 чылда часкы хову ажилдарының түңнелдериниң болгаш мал чеминиң сезонунга белеткелдин база көдээ ажил-агыйның бараан бүдүрүкчүлериниң мал чөми белеткелдинге материал-техниктиг хандырылганын хемчеглериниң дугайында» хуралды эрттиралды. Хурал дугайында материалды дараазында номерге парлар.

Бистиң корр.

Июнь айның эгезинде, 6-7 хуннеринде, Тожу кожуунун күрүнениң «Өдүгөн» унитарлыг бүдүрүлгезинин (КУБ-туң) Адыр-Кежиг, Ойна, Серлиг, Улуг-Тайганың ивижилер делегациязы (20 хире кижиге) Тыва Республиканың агроулетпур комплекзинин яамызынга боттарының моон сонгааргы амыдырал-чуртталгазының талазы-биле айтырыглар тургузуп келгеш барган. Оларны удуртулга черинче кээринче чүү албадалканыл? Эки, чаагай амыдырал эвес болбайн канчаар. Сөөлгү чылдарда малга дузалачы дотация акшазын ивижилерниң албайн турары болгаш оларга удуртулганың талазындан дуздаткимче, кичээнге чок чоруу чай-хос чок ажылдыг бөдүүн ивижилерни айтырыгны шуут-ла дорт ямыга кээп тургузарынче албадалкан деп оларның чамдызы-биле чугаалашка билдим.

1980 чылдар үезинде Тожуга 17 муң ажыг иви турган болуп турар. Колхоз-совхозтар хоозурап дүжүп турар үеде, иви мал база-ла, өске бүгү республикага турган фермаларның мал-маганы дег, төтчелетине берген. Шалың үнместеп, ажылдакчыларга акшатагерик төлөвейн турар берге үелерде совхозтарның даргалары, зоотехниктери, мал эмчилери иви малды садып-саарып каан-канындан, база хой мал ышкаш

туң ивижилери айтырыгны ыяк шитпирлеп алыр дээш, дөгере сүмележип дугурушкаш келгени-вис бо.

Ивижилерниң амыдырал-чуртталгазын экижидер дизе, черле чүнү кылза эки деп бодаар силер дээримге, Сергей Шагдыр-оол-овичиниң бодалы мындыг болду:

— Сүмележир апаар. Чоок, кожа олуруп алгаш, даргалар ивижилер-биле сүмележир болза эки. Бир эвес ынчанмас болза,

Ыраккы тайгада

Сергей Кырганай: «Күрүнеден деткимче кылбас болза, иви мал ис чок чидериниң айылында»

төтчелээнинден, амгы үеде Тожу кожуунда 800-900 хире-ле баш иви арткан. Ол безин иви малды азыраарыңа бердинген, шаандан тура ук ажылды кылып өскен, амыдыралын ивиден хоора көрүп шыдавас, бердинген ивижилерниң холунда болуп турар. Тодаргай сан-түңү, ивижилерниң чугаазындан алгаш көөрге, оларга чылчылы-биле ивиниң баш санын санап удуртулганың талазындан кижилер барбайн турарын бодаарга, билдинмес. Мал эмчилери ивилерни шинчил көрбейн турарындан аарыг-аржыктан өлүп-хорап турар ивилер база бар. Бола бүгү факт-барымдаларны бадыткаары-биле Каа-Хем кожуунун Дерзиг бажында Калбак-Тайга деп черге 1952 чылда ивижи өг-бүлеге төрүттүнген Сергей Шагдыр-оолович Кырганай-биле (чурукта) чугаалажып көрээли. Ивижилерниң амгы амыдыралының талазы-биле чугаалап бээрин оон дилээримге, ол мынчаар чугаазын эгеледи.

— Төк кээп дүшкенден бээр көрүп өскен амыдыралым — иви ажыл-агыйы. Амгы үеде чүгле салгал дамчаан, ада-иези ивижи чоразан аныяк-өскен иви кадарып чоруур боор-дур. Ивижилерниң ажил-амыдыралы сөөлгү чылдарда бергедээн. Шагдагы хуу амыдырал үезинде дег, шаанда, тос чадырлар чок, колдуунда ивижилер майгынарда чурттап, көжүп-дүжүп чоруур. Олары эргижирээ, иштинге олур өрү көргө, хүндүс болза, көк дээр, дүне сылдыстар көстүр — дыдык-таар. Ону целлофан-биле чаы-чар кирбезин дээш шып алырга, ышкма, изинчи база аттыг. Ивижилерниң амыдыралын көөр болза, шынап-ла, кээргенчиг апарган. Чаңгыс-ла эки чүве, тайгатаңдывыс, бойдузувус байлак: балык-байлаң, аң-киш кежи, кат-тоорук, ай-бези бар. Ивижилерде харылзаа айтырыы шагда чок, олар чуртта чүү-даа болуп турар болза, билбес, черлик амыдырал-биле дөмей апарган. Чайын кожа-хоорайдан ивижилер улам ырай бээр болгай, тайга тастарынче көжөр. Ынчангаш оода-ла үшдөрт хире аалга чаңгыс рация кылып бээр суг болза, ол биске үнелеттинмес өөрүшкү болур, тайга черге чүү-даа бооп болгай. Мурнуку чылдарда мал эмчилери ивилерге тарылга кылып чылда чаңгыс кээп турган болза, ам шуут чок. Бисте удуртулгавыс база солушкан, оларның-биле чаңгыс черге чыгып алгаш чугаалажып-даа көрбедивис. Акша-төгерики айтырыы бергедеп, амыдырал кызагдап кээрге, «Өдүгөн» КУБ-

бистен, ивижилерден, кандыг-даа түңнел үнмес. Шаандакы 20-30 чылдар үезиндеги дег, эрги байдал хевээр артып, күрүнениң талазындан деткимче кылбас чүве болза, иви мал ис чок чидериниң айылында келген деп болур. Ону азырап тудары-даа берге, кеди-даа чок алаар-дыр. Акша-төгерики айтырыы бергедээнинден, Оларда амыдырал база дорайтаан. Ону барып чурук-хөрүккө тырттырып, карак-биле көөр болза эки — кандыг-даа амыдыралдыг кижиге бар-дыр ийин. Күрүнеге зыт-кеш, мыйыс дужаары база болдунмасыр. Ону хүлээп алкы дег чер тайгада кайда боорул аан. Машина-техника база чок-тур, чер аразы

Тожу кожуунда 800-900 хире-ле иви арткан. Ынчалза-даа оң тодаргай сан-түңү билдинмес.

база херии. Аыш-чем, күш-хүнезин айтырыын ивижилер чүгле боттарының күжү-биле шитпирлеп турар. Садыгжылар харын ивижилерни бодааш, аар өртөккө бараан-сараанын чегдирип каар, кол-ла алыр чем далган, үс апсы-высса, экизи-ле ол. Далган, үс бар болза, тайгага хөмгөн (далганы бербактааш, хүлге хөмөр, 1 шак быйырап), какпак-даа (далганы сакпыңга бичи үс-биле быйырап) кылып алыр. А ивижилерниң амыдыралын экижидер дизе, мен болза, төп бааза тургузар болза эки деп бодаар мен. Аңаа зыт-кеш, мыйыс, аң-мең өлүк-кеш, балык-байланы, кат-тоорукту, эм оытарны хүлээп ап, аыш-чемге, акшакөпеекке орнап ал турар арга тургустунуп келир болза, ол ивижилерге улуг дөгүм болур. Күрүнениң талазындан ивижилер-биле дугуржулга кылып, аңныыр, аргаарыг ажыл-агый черлери лицензия-чөпшээрелден берип, ивижилерни таптыг ажыглаар болза, амыдырал экижил болур деп бодаар мен. Иви мал колдуунда ис чок чидериниң кырында келген деп чугааладым, колдуунда төнүп турар деп чугаалап болур апаргандыр, шагдагы дег хөй иви чок, ынчангаш таптыг хемчег алыр болза, өстүрер аргазы бар деп бодаар мен. Чүгле күрүнеден улуг деткимче херек.

Олег Орай-оол:
— Мурнуку чылдарда күрүне гуманитарлыг дуза кылдыр аыш-чем-биле-даа ивижилерге дузалап турду. Ам ындыг чүве чок. Бистер, ивижилер, март айдан эгелээш сентябрь айга чедир акша-төгерики айтырыыңа кончуг бергедедир бис. Октябрьдан ыңай өлүк-кеш дужаап, ооң-биле хоргас-

Кичээнге иви кедээ ишчилерге

Бодалдар, саналдар

ООРЛАР-БИЛЕ ДЕМИСЕЛДИ КҮШТЕЛДИРЕР

Тыва Республиканың чаа Чазаа көдээ ажил-агыйны хөгжүдөр дугайында шитпирни хүлээп алганын чүүлдүгүнүп деткип турар мен.

Тываның малының баш санын өстүрер дээр болза, малчыннарның ажилдап, чурттаарыңа таарымчалыг байдалды тургузар, хамыктын мурнунда оорлар-биле демиселди эң-не шыңгызы-биле чорутса эки. Ийи-чаңгыс өг-бүле дем чок болганы-биле мал малдаары элээн берге болуп турар, ындыг болганда элээн каш малчын өрегелерни каттыштырар, кожа-хелбээ чурттадыры ажыктыг хире. Малчыннарны боолар, соталык телефоннар-биле чепсеглээриниң аргазын өөренип көөр. Мал оорлапкы дег чигинчиг кижилерниң даңызын тургусаш, оларның-биле ажылды чорудар, эрге-хоойлу камгалаар органнар оларны хайгааралга алыры ажыктыг деп бодап чоруур мен.

Аваа МОНГУШ.

Кызыл хоорай.

МАЛГА АНЫЯКТАРНЫ ХААРА ТУДАР

Мал ажылын сайзырадырыңа бодунуң херээнге бердинген, биллиг кадрлар улуг үлүүн кирир деп бодап чоруур мен. Амгы үениң байдалын алырга, малчыннар колдуунда назы-хары улгаткан кижилер болуп турар. Ажыл чок аныяктар хөй, оларның аразында малчыннар күзелдиг кижилер эвээш эвес. Оларның колдуу 9, 10 класстарны дооскан, чамдыктары тускай ортумак эртемниң-даа болгулаар. Бо кижилерниң аразындан төлептиг кижилерни шилип алгаш, малчыннадыр болза, олар малдың баш санын өстүрер херекке биче эвес үлүүн кирип шыдаар деп бодаар мен. Ынчангаш аныяктарны мал ажылыңа хаара тудар, оларны бо берге болгаш харысалгалыг херекке өөредип, кижизидер хүлээлгелиг бис.

Григорий МОНГУШ.

Өв үр кожуун, Дус-Даг суур.

МЭЭН САНАЛДАРЫМ

Солуннардан номчуурга Тываның чаа тургустунган Чазаа көдээ ажил-агыйны хөгжүдери бирги чергениң сорулгазы кылдыр көргөндир, ону хуумда деткип оор мен. Малчыннар бистерниң амгы байдалывысты алырга бүдүргөн продукциявысты чедир ажыглап шыдавын турар бис. Хөй дүгүн, бода болгаш шээр малдарның кештерин садып алыр черлер чок, олар үрелип, ирип чыткылаар-дыр, дыка-ла харааданчыг. Мал продуктулары хүлээп алыр черлерни тургузары ажыктыг деп санаар мен. Амгы үеде тывыңгыр, ажил-ишчи, шевер кижилер боттары чүнү-даа чогадып кылып алыр болу берген. Алгы-кеш эттээр, олардан идик-хеп аймаа даараар, кылыр биче бүдүрүлгелерден көдээ черлерге организаастаа чул? Орта ажылдар шевер оолдар, кыстар суурларда хөй болгай. Оларны деткири, дузалаары чугула болуп турар. Мээң саналдарымны удуртулга өөренип көөрүңге идегедим.

Сергей ЧӨГЭЭ, малчын.

Бай-Тайга кожуун, Бай-Тал суур.

АРЫГ ПРОДУКЦИЯВЫС ХЕРЕК

Тываның төөгүзүндөн алгаш көөрге, мал ажылы амыдыралдын, экономиканың кол үндезини болуп келген. Мону барымдалап көргөш, Тыва Республиканың Чазаа көдээ ажил-агыйны хөгжүдеринче кол кичээнге иви угландырганын көдээниң ишчилери деткип турары чөптүг. Ону амыдыралга боттандыры-биле республика бюджетинден 200 ажыг миллион рубльди үндүрүп бээрин көрүп турар. Ам чүгле көдээ ажил-агый ажылдакчыларының ажыл-ижин эки организаастаары негеттинип келген деп санаар мен.

Бистин малчыннарывыс эки шынарлыг мал продуктуларын бүдүрүп турар, ындыг-даа болза, оларны четчири-биле болбаазырадып, садып сайгарып шыдавас-тыр бис. Моон ужурундан республикадан дашкаар шынары куду колбасаны, сосисканы, сүттү, сметананы болгаш өске-даа зыт болгаш сүт продуктуларын сөөртүп эккеп турар. Мен бодаарымга, Тыва бодунуң бүдүргөн мал продуктулары-биле долу хандырынып болурунун бүгү аргалары болгаш курлавырлары бар. Ону чедип алыр дээр болза, зыт, сүт садып алыр болгаш болбаазырадыр бүдүрүлгелерни чаартырын азы эде дериин дүргедедир, кадрлар-биле четчелээр, биче бүдүрүлгелерни ажыдар, оларны ажыл-ижин эки организаастаарын чедип алыры чугула деп санап чорур мен. Ынчан боттун элбек шынарлыг продукциялары рынокту долдурар. Мону өскээртен келген кым-даа кылып бербес, чүгле боттарывыстың шитпирлээр ужурлуг чингине айтырывыс-тыр.

Саар-оол МОНГУШ, күш-ажылдың хоочуну.

БИР ДЕМНИГ ХӨДЕЛИР

Өрт дээрге нитилелге, кижиге улуг когаралды чедирип турар, ындыг болганда Эрзин кожуунда №20 өрт кезээниң ажилдакчылары өрт айылы болдурбас хемчеглерни чорудуп турар. Бирги ээлчегде албан черлеринин, чуртталга бажыннарының өртке удур байдалын хынап турар. 581 чуртталга бажынын, элээн каш албан черлерин хынаан түннелинде өрт айылы болу берги дег 1723 хажыдышкынны тыпкаш, сагындырып бижиктерни берген. Чүгле хынап каар эвес, оң күүселдизин чедип алыр дээр ажилдап турар. Үстүнде айткан хажыдышкыннарның чүгле 548-зи күүсеттинген болуп турар. Моон алгаш көөрге, чонувус өрттүн айылын херекке албайн турар. Мында өрт кезээниң ажилдакчыларының буруузу база бар. Өрттүн айылының, оң чедирер когаралының дугайында суртаал ажылын чорудуп турза-даа, ол ам-даа эвээш, ону көвүдедир, чонну эки сургаар, өөредир ужурлуг бис.

Өрттү болдурбас дизе, кожуунуң бүгү чурттакчылары-биле кадды бир демниг ажылдаар, ынчан өрттүн айылы чок чоруун хандыраар, хажыдышкыннарны дүрген эдер апаар.

Сергей КЫРГЫС,
күш-ажылдың хоочуну.

Эрзин кожуун.

Каң-оол САТ.

КАРАККА ИЛДЕН КӨСТҮП КЕЛГЕН

Ажыглалга кирер тудугда

Дашчылар Алексей Шырый-оол, Владимир Ооржак.

Рынок экономиказынче шилчилгениң үезинде күрүне хайгааралынг турган улуг тудуг организацияларының тудуп, кылып турган объектилерин күрүнеден акшаландырып баарга, буураашкыга таваржып, дыка хөй тудугжулар ажыл чок арткан турган. Ындыг-даа болза, сагынгыр-тывынгыр удуртукчулар рынок экономиказынга дүүштүр тудуг кооперативтерин, эштежилгелерни, биче бүдүрүлгелерни тургузуп тургаш тудугжуларны ажыл-биле хандырып, республиканың социал-экономиктиг хөгжүлдезинге төлөптүг үлүүн кирип чоруур тудуг организацияларының көвүдөп турары өөрүнчүг.

Республикада көсү черни ээлеп турар тудуг организациязынга «Жилье» кызыгаарлаттынган харысалгалыг эштежилгени хамаарыштырып болур. Бо тудуг организациязын Владимир Андреевич Гав-

риленко 1990 чылдарда бодунуң бот-идепкейи-биле тургускан. Эгезинде берге болбайн канчаар, экономиктиг кризистин берге чылдары чүгле тудугжуларга нарын байдалды тургускан звес, экономиканың боттук секторунун адырлары база ооң «аспаанче» кирген турган.

Ынчалза-даа Владимир Андреевич бодунуң тургузуп алган коллективи-биле бүгү бергелерни шыдажып эрткен кижиниң бирээзи. Ол берге чылдарда республиканың пенсия фондузунуң тудуундан эгелээш дыка хөй тудугларны ажыглалга кириген. Чоокку чылдарда Ленин кудумчунда Иштики херектер ямызының хөй аал чурттаар чуртталга бажынын, сбербанкының болгаш өске-даа тудуг объектилерин ажыглалга киригеннер. Чурт-шинчилел музейинин, Горная кудумчунда хөй аал чурттаар чуртталга бажынарның

тудуу дээш-ле оларның Кызыл хоорайда ажыглалга кирип турар тудуг объектилеринге оларның киришпээн тудуглары ховар димзе частырыг болбас.

«Жилье» кызыгаарлаттынган харысалгалыг эштежилге боттарында тудуг материалын бүдүрүп турар болганы-биле кончуг чедимчелиг ажылдап чоруурлар. Каш чыл бурунгаар хем ол чарынгга турган буураарының кырынга келген тууйбу заводун садып алгаш, тууйбуну бодунуң хереглелинге бүдүрүп үндүрүп эгелээн. Сөөлүгү үеде оларның бүдүрүп турар тууйбузунуң шынары экижээн, боттарының хереглелинден артыкшылын өске тудуг организацияларына садып турарлар. Чаңгыс бичии, эрги төлевилел-биле кылдынган, шаандагы тууйбу заводу бүдүн Кызылдың тудуг организацияларын кайын тууйбу-биле хандырып шыдаар боор, чамдык тудуг организациялары Абакан-дан тууйбуну улуг өртек-

лерьевна Күжүгет ажылчыннар-биле чугаалажып тур. Ол эрткен чылын ТКУ-нуң тудуг талазы-биле факультетин дооскан, чаа-ла бир чыл чедир ажылдап чоруур. Кол корпустун даштыкы тудуун азы тууйбу-биле салырын дооскан, гараж тудуун долузу-биле доозуп турар. Тудугну долгандыр херимнээн тудуг херимин ап каапкаш, төлевилел езуугаар чаа херимни кылып доозуп турарлар.

Алдынай Валерьевна-дан тудугнуң ниити байдалын чугаалап бээрин диледим:

— Адар-оол Сааяның бригадазында 30 ажыг ажылчыннар ажылдап турар. Комплекстиг бригада болганда дашчылар, бызаңчылар, электриктер, дуңзаалакчылар дээш колдуу шупту мергежилдин тудугжулары ажылдап турар. Шынын чугаалаар мен, бо чылын тудугну доозуп шыдавас бис. Келир чылын ажыглалга кирери көрдүндү турар. Тудуг материалда-

Плита салыкчылары Эдуард Триппель биле Георгий Коробейников.

биле садып ап турарында, чарыгдалы дыка улуг бооп турар.

Борта база бир онзалап демделген каар чүүл болза, «Жилье» кызыгаарлаттынган харысалгалыг эштежилге ажылчын олуттарны тургузарына улуг салдарлыг тудуг организациязы болуп турар. Бо хүннерде оларда нитизин-биле 200 ажыг ажылчыннар доктаамал ажылдап турар болгаш оларның ажыл төлевиринде өрөзи чок.

«Жилье» КХЭ-ниң база бир кол объектизи болур Бай-Хаак кудумчунда Дээди Судтуң тудуунга чордум. Бо тудугну 2002 чылдан бээр тудуп эгелээн улус болду. Улуг албан чериниң тудуу болгаш элээн нарын чүүлдер барын ажылчыннар чугаалап турдулар. Ында Адар-оол Сааяның удуртканы комплекстиг тудуг бригадазы ажылдап турар. Мээң чеде берген үемде прораб Владимир Николаевич Швалов чок болду. Тудугнуң мастери, көңүс аныяк уруг Алдынай Ва-

ры-биле хандырылгавыста үзүктелишкин болбайн турар, ол талазы-биле хомудалывыс чок.

Төлевилел езуугаар долгандыр херимнээн бо каш хонуктарда доозуптар бис. Гараж тудуу дооступ турар. Көрүп-ле тур силер ыйнаан, ам-даа кылыр ажылдары-выс хөй. Девискээрниң долгандыр турар планировказындан эгелээш, нарын монтаж ажылдарына чедир. Ооң-биле чергелештир иштики болгаш даштыкы шеверлел ажылдары дээш, мени тудугну барып көөрүн сүмеледи.

Амгы Дээди судтуң ажылдап олар бажынынга көөрге, бо тудугну орду деп чугаалап болур. Беш каат, иштики өрээлдериниң делгемин чүү дээр боор. Алдынай Валерьевнаның чугаалап ораы-ла чөп, кылыр ажылдар мында ам-даа хөй. Кандыг-даа тудугнуң эң кол ажылынга чылыг, канализация болгаш электри ажылдарының монтажи болур. Бо ажылдарны кылып эге-

Дээди судтуң тудуунуң ниити хевир.

Дуңзаалакчы Виктор Петинев.

лей берген тудугжулар болду. Оон улаштыр шеверлел ажылдары эгелээри билдингир.

Тудуг объектинде ажыл-иш бачым-на чоруп турарын эскердим. Дуңзаалаар кижини дуңзаалаан, тууйбу салып тудугжулар тууйбузун салган, плита салыр талазы-биле мастерлер Эдуард Триппель биле Георгий Коробейников чай чок-ла ажылдап турарлар болду. Кран башкарыкчызы аныяк кыс Болат Урана хөй-ле тудуг материалдарын тудугнуң кырынче көдүртүп үндүрүп турар. Бызаңчылар тудугнуң соңгаларын бүрүнү-биле шилдеп дооскан. Ам-даа оларның кылыр ажылы мында хөй.

Ажылчыннар-биле чугаалажып кээримге, ажыл төлевиринге хомудалы чок улус болду. Олар ортумаа-биле беш муң хире рубльди ажылдап ап турар. Эң-не кол чүве, олар ажыл төлевирин, кандыг-даа саадаашкын чок, үезинде ап турарлар болду. Бир чыл бурунгаар тудугжулар-биле чугаалажып турумда оларның ажыл төлевирини 3 муң рубль турган чүве. Ындыг-даа болза, мен өске тудуг организациязының ажылчыннары-биле чугаалажып турган мен. Ажылы-биле чугаалаарга, акционерлер боттары өрөткити тургузуп алыр апарган улус болгай. Мастер Алдынай Валерьевнаның чугаалап турары-биле алырга, ажылдаан стажындан болгаш разрядындан хамаарыштыр тариф сетказы-биле төлөп берип турар. Эрт-

кен чылын бөлүк тудуг организациязының удуртукчулары, тудугжуларның ажыл төлевирин чурумчудар талазы-биле айтырыгны Чазакка тургузуп турган. Оон кандыг-бир шийтир хүдээп алдынган хевирлиг байдал бар деп билдим.

Тудугжунуң ажылы дег чымыштыг ажыл ховар-ла болгай. Мергежилдинге бердинген, хөй чылдарда тудугда ажылдап чоруур мурнакчы ажылчыннар оларда эвээш звес. Оларның чижээнге, кран башкарыкчызы Болат Урананы, дашчылар Сылдыс Шойзатты, Ахмед Монгушту, дашчы-бызаңчылар Алексей Шырый-оолду, Аяс Биче-оолду, дуңзаалакчы Виктор Петиневти хамаарыштырып болур.

Бо бригаданың бир чоргаарлары кижизи — оларның бригадири Адар-оол Саая. Хөй чылдар иштинде тудугга ажылдап келген арга-дуржулгалыг кижини болгаш коллективтин хүндүткелин чаалап алган. Ынчангаш тудугда ажылдың организациязын бедик денелге тургусканын кижини дораан эскерип каар болду.

Бай-Хаак кудумчунуң солагай талазында чаңгыс-даа тутунган бажың чок ээн хову-ла болгай. Келир чылын ооң девискээрин база бир чаа тудуг ээлептериниң кырында келгени каракка илден көстүп келген. Тудугжуларның чымыштыг ажылы бүдүнгүр-ле болзун.

Сергей ХЕРТЕК.

Василий Балчий-оолдуң тырттырган чурктары.

Бригадир Адар-оол Саая.

Бызаңчылар Ахмед Монгуш биле Дөмүр-оол Шыырап.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛЫ

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының шаңналдарын болгаш грантыларын тыпсыр болгаш Тыва Республикадан өөредилге талазы-биле күрүне деткимчезиниң өске-даа хемчеглеринге кандидаттарны идип үндүрер талазы-биле Тыва Республиканың Чазаның чанында Конкурс комиссиязының хуралының 2007 чылдың апрель 24-те №9 база 10 протокол шийтпирлериниң дугайында
2007 чылдың май 11 №526 Кызыл хоорай

Тыва Республикага мурнады хөгжүдөр «Өөредилге» национал төлөвилелди боттандыраар сорулга-биле, Россия Федерациязының Президентизиниң «Эң дээр башкыларны акша шаңналы-биле деткириниң дугайында» 2006 чылдың апрель 6-да №324 Чарлыыга база Россия Федерациязының Өөредилге болгаш эртем яамызының «Эң дээр башкыларны акша шаңналдары-биле деткириниң конкурзун эрттирериниң чурумун бадылаар дугайында» 2006 чылдың май 10-да №102 дужаалының 3.7 база 3.8 пунктуларын, Тыва Республиканың Чазаның «Тыва Республиканың Чазаның Даргазының өөредилге талазы-биле шаңналдарын болгаш грантыларын тургузар дугайында» 2006 чылдың май 18-те №642 болгаш «Тыва

Республиканың Чазаның Даргазының өөредилге албан черинге, эге профессионал өөредилге системазының удуртукчу болгаш башкы ажылдакчыларынга шаңналдарны тургузар дугайында» 2007 чылдың февраль 15-те № 246 доктаалдарына дүүштүр Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның Даргазының шаңналдарын болгаш грантыларын тыпсыр болгаш Тыва Республикадан өөредилге талазы-биле күрүне деткимчезиниң өске-даа хемчеглеринге кандидаттарны идип үндүрер талазы-биле Тыва Республиканың Чазаның чанында Конкурс комиссиязының «Өөредилге албан черлериниң ниити эге, ниити кол болгаш ниити ортумак өөре-

дилгениң ниити билиг программаларын боттандырып турар эң дээр башкыларын конкурзунуң тилекчилериниң Россия Федерациязының Президентизи В.В. Путинниң бедик профессионал мергежил болгаш өөредилгени хөгжүдеринге улуг салышкыны дээш акша шаңналы деткимчезин алырынга даңзызын тургузарының дугайында» 2007 чылдың апрель 24-те №9 протокол шийтпирин деткир (капсырылга №1).

2. Тыва Республиканың Чазаның Даргазының шаңналдарын болгаш грантыларын тыпсыр болгаш Тыва Республикадан өөредилге талазы-биле күрүне деткимчезиниң өске-даа хемчеглеринге кандидаттарны идип үндүрер талазы-биле Тыва Республиканың Чазаның чанында Конкурс комиссиязының «Республиканың өөредилге албан черлериниң өөредилгениң инновациялыг программаларын, амгы үениң технологияларын, төлөвилелдерин иденкейлиг ажылгап кирип турар эң дээр башкы ажылдакчыларының, класстар (бөлүктер) удуртукчуларының, эге профессионал өөре-

дилгениң албан черлериниң башкыларының болгаш мастерлериниң конкурзунуң тилекчилериниң Тыва Республиканың Чазаның Даргазының шаңналдарын алырынга даңзызын тургузар дугайында» 2007 чылдың апрель 24-те №10 протокол шийтпирин бадылаар (капсырылга №2).

3. Тыва Республиканың Өөредилге яамызынга 2007 чылдың май 15-ке чедир Россияның Өөредилге яамызынче Россия Федерациязының Президентизи В.В. Путинниң бедик профессионал мергежил болгаш өөредилгени хөгжүдөрүгү улуг салышкыны дээш акша шаңнал деткимчезин алырынга өөредилге албан черлериниң ниити эге, ниити кол, ниити ортумак өөредилгениң ниити билиг программаларын боттандырып турар эң дээр башкыларының конкурзунуң тилекчилериниң даңзызын чорударын дагзыр.

4. Бо доктаалдың күүселдезинге контрольду Тыва Республиканың Чазаның Аппаратының мурнады көөр национал төлөвилелдерин боттандырылганының талазы-биле эргелелге онаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың Конкурс комиссиязының 2007 чылдың апрель 24-те хүлээп алганы №9 протокол шийтпиринге капсырылга

Ниити билигнiң эге ниити, кол ниити болгаш ниити билигнiң ортумак (долу) программаларын боттандырып турар өөредилге албан черлериниң эң дээр дээн башкылар конкурзунуң акша шаңналдарынче кирген тилекчилериниң ДАҢЗЫЗЫ

Россия Федерациязының субъектиси Тыва Республика

№	Фамилиязы, ады, адазының ады	Мергежили	Күрүне аккредитациязының дугайында шынзылганыга дүүштүр башкының ажылдап турары өөредилге албан чериниң долу ады	Харылзажылга медээлери (адреси, телефону)
1	2	3	4	5
1	Санчаа Михаил Григорьевич	Физика башкызы	Тыва Республиканың Күрүне лицейи күрүнениң өөредилге албан чери	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 59/2 кв.45 Ажыл тел. 8(39422) 2-02-91
2	Тупицына Елена Григорьевна	Орус дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Кызыл хоорайның №12 ниити билигнiң ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	667000, Тыва Республика Кызыл хоорай, Пригородная кудумчузу, 4 кв.1 Бажың тел. 8 (39422) 9-11-32
3	Бобринская Галина Григорьевна	Математика башкызы	Тыва Республиканың Кызыл хоорайның чериниң «Совет Эвилелиниң Маадыры Н.Н.Макаренко аттыг №15 лицейи» муниципалдыг өөредилге албан чери	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 168 кв.33 Ажыл тел. 8(39422) 3-70-87
4	Куулар Марина Максимовна	Технология башкызы	Кызыл хоорайның өскүс болгаш ада-иезиниң азырал-хайгааралы чок арткан уругларның школа-интернады күрүнениң өөредилге албан чери	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Дружба кудумчузу, 1/3-6 Ажыл тел. 8 (39422) 9-71-04
5	Шелудько Валентина Евгеньевна	Орус дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Тываның республиканың лицей интернады күрүнениң өөредилге албан чери	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Кызыл партизаннар кудумчузу, 41-37 Ажыл тел. 8 (34422) 5-16-95
6	Вдовина Надежда Кузьминична	Эге класстар башкызы	Ак-Довурак хоорайның ниити билигнiң №3 ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668045, Тыва Республика, Ак-Довурак хоорай, Юбилейная кудумчузу, 8-72, Ажыл тел. 8 (39432) 2-17-38
7	Күжүгет Надежда Ивановна	Орус дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Би-Хем кожуунуң Хадың суурнуң ниити билигнiң ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668513, Тыва Республика, Би-Хем кожуун, Маады Парынмаа кудумчузу, 37
8	Некрасова Алла Иннокентьевна	Орус дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Тожу кожуунуң Тоора-Хемниң ниити билигнiң ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668530, Тыва Республика, Тожу кожуун, Тоора-Хем суур, Найырал кудумчузу, 11 Ажыл тел. 8 (39450) 21-1-83
9	Кабимудинова Майгуль Еркабалиновна	Орус дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Чөөн-Хемчик кожуунуң Чадаана хоорайның №1 ниити билигнiң ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668110, Тыва Республика, Чөөн-Хемчик кожууну, Чадаана хоорай, Мерген-Херел кудумчузу, 35-1 Ажыл тел.8 (39434) 21-5-91
10	Фельдман Антониди Прокопьевна	Төөгү, ниитилел эртеми болгаш эрге-хоойлу башкызы	Тыва Республиканың Кызыл хоорайның №1 ниити билигнiң муниципалдыг ортумак (долу) школазы	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 58-40 Тел. 8(39422) 3-18-28
11	Шыырап Антонина Калдар-ооловна	Физика башкызы	Тыва Республиканың Ак-Довурак хоорайның №4 ниити билигнiң муниципалдыг ортумак (долу) школазы Кызыл хоорайның №9 муниципалдыг Гимназиязы	668045, Тыва Республика, Ак-Довурак хоорай, Молодежная кудумчузу, 28, Ажыл тел. 8(39432) 2-10-14
12	Ооржак Галина Александровна	Орус дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Кызыл хоорайның №3 ниити билигнiң муниципалдыг ортумак школазы	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Найырал кудумчузу, 29-а Ажыл тел. 8(39422) 5-45-55
13	Кузьмина Нина Максимовна	Күш-культура башкызы	Тыва Республиканың Кызыл хоорайның №3 ниити билигнiң муниципалдыг ортумак школазы	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 36-46 Ажыл тел.8 (39422) 3-71-33
14	Ширап Маргарита Кан-ооловна	Эге класстар башкызы	Тыва Республиканың Кызыл кожуунуң ниити билигнiң Сукпак ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	667904, Тыва Республика, Кызыл кожууну, Сукпак суур, Олимпийская кудумчузу, 12-1 Ажыл тел. 8 (39422) 95-2-64
15	Кудрявцева Наталья Владимировна	Эге класстар башкызы	Тыва Республиканың Кызыл хоорайның ниити билигнiң №1 муниципалдыг ортумак школазы	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 42-63 Тел.8 (39422) 3-82-50
16	Демир-оол Светлана Арияевна	Математика болгаш информатика башкызы	Тыва Республиканың Эрзин кожуунуң ниити билигнiң Мөрен ортумак (долу) школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668382, Тыва Республика, Эрзин кожуун, Мөрен суур, Аржаан кудумчузу, 11-1 Бажың тел. 8 (39439) 25-1-34
17	Манын-оол Алевтина Сандановна	Эге класстар башкызы	Тыва Республиканың Кызыл хоорайның ниити билигнiң №1 муниципалдыг ортумак школазы	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 108-1 Тел. 8 (39422) 3-85-13
18	Салчак Ирина Өргеевна	Эге класстар башкызы	Тыва Республиканың Каа-Хем кожуунуң Бояровка суурнуң ниити билигнiң ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668421, Тыва Республика, Каа-Хем кожуун, Бояровка суур, Совхозная кудумчузу, 11-2 Бажың тел. 8 (39432) 9-41-30
19	Шумова Любовь Петровна	Биология башкызы	Кызыл хоорайның өскүс болгаш ада-иезиниң азырал-хайгааралы чок арткан уругларның школа-интернады күрүнениң өөредилге албан чери	667001, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, 58-24 Тел. 8 (39422) 5-02-87
20	Монгуш Сайлык Николаевна	Тыва дыл болгаш литература башкызы	Ак-Довурак хоорайның ниити билигнiң №2 муниципалдыг ортумак (долу) школазы	668051, Тыва Республика, Ак-Довурак хоорай, Чкалов кудумчузу, 9-а Ажыл тел.8 (39432) 2-11-63
21	Сат Таисия Шалдан-ооловна	Эге класстар башкызы	Тыва Республиканың Чөөн-Хемчик кожуунуң Чадаана хоорайның ниити билигнiң №2 ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668110, Тыва Республика, Чөөн-Хемчик кожууну, Чадаана хоорай, Водхозная кудумчузу, 9-2 Баж.тел. 8 (39434) 21-0-68
22	Куулар Ирина Багай-ооловна	Физика башкызы	Тыва Республиканың Кызыл хоорайның ниити билигнiң №3 муниципалдыг ортумак школазы	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Ровенская, 2-а, кв.1 Ажыл тел. 8 (39422) 5-29-53
23	Куулар Алексей Доржуевич	Чурулга башкызы	Тыва Республиканың Чөөн-Хемчик кожуунуң ниити билигнiң Чыраа-Бажы ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668113, Тыва Республика, Чөөн-Хемчик кожуун, Чыраа-Бажы суур, Малчын кудумчузу, 2-1 Ажыл тел. 8 (39434) 21-9-42
24	Сафронова Ираида Ивановна	Орус дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Кызыл хоорайның ниити билигнiң №8 муниципалдыг ортумак школазы	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Правобережная кудумчузу, 26-4 Баж. тел. 8 (39422) 9-01-08
25	Монгуш Лидия Хоолур-ооловна	Эге класстар башкызы	Тыва Республиканың Сүт-Хөл кожуунуң ниити билигнiң Бора-Тайга ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668162, Тыва Республика, Сүт-Хөл кожуун, Бора-тайга суур, Найырал кудумчузу, 81 Ажылдаар чер тел. 8 (39445) 21-1-15
26	Хертек Олег Манган-оолович	Күш-культура болгаш ОБЖ башкызы	Тыва Республиканың Чөөн-Хемчик кожуунуң Чадаана хоорайның ниити билигнiң №3 ортумак школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668110, Тыва Республика, Чөөн-Хемчик кожуун, Чадаана хоорай, Суворов кудумчузу, 33 Ажыл телефону 8 (39434) 21-0-06

1	2	3	4	5
27	Дондуп Светлана Семеновна	Эге класстар башкызы	Тыва Республиканың Кызыл кожуунун ниити билигнин Сукпак ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	667904, Тыва Республика, Кызыл кожуун, Сукпак суур, Кечил-оол кудумчузу, 39-1 Ажыл телефону 8 (39422) 95-2-64
28	Монгуш Ольга Дугар-ооловна	Математика башкызы	Тыва Республиканың Барыын-Хемчик кожуунун Кызыл-Мажалык суурнун ниити билигнин №1 муниципалдыг ортумақ школазы	668040, Тыва Республика, Барыын-Хемчик кожуун, Кызыл-Мажалык суур, Сельская кудумчузу, 12 Ажыл тел. 8 (39441) 21-3-29
29	Иргит Айна Юрьевна	Тыва дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Чеди-Хөл кожуунун ниити билигнин Хову-Аксы ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668330, Тыва Республика, Чеди-Хөл кожуун, Хову-Аксы суур, Первомайская кудумчузу, 19-9 Ажыл тел. 8 (39452) 22-3-93
30	Сат Марта Санчат-ооловна	Төөгү башкызы	Тыва Республиканың Чөөн-Хемчик кожуунун ниити билигнин Хөндергей ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668113, Тыва Республика, Чөөн-Хемчик кожуун, Хөндергей суур, Рабочая кудумчузу, 3-2 Ажыл тел. 8 (39434) 21-4-09
31	Хомушку Долзатмаа Дагбыевна	Математика башкызы	Тыва Республиканың Чөөн-Хемчик кожуунун Чадаана хоорайның ниити билигнин №2 ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668110, Тыва Республика, Чөөн-Хемчик кожуун, Чадаана хоорай, М.Бюрбю кудумчузу, 53/6-1 Ажыл тел. 8 (39434) 21-5-67
32	Суглай-оол Эльвира Кызыл-ооловна	Математика башкызы	Тыва Республиканың Бай-Тайга кожуунун ниити билигнин Тээли ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668010, Тыва Республика, Бай-тайга кожуун, Тээли суур, Серен-Доржу кудумчузу, 17 Ажыл тел. 8 (39442) 21-4-59
33	Байыс Валентина Донгаковна	Эге класстар башкызы	Тыва Республиканың Чеди-Хөл кожуунун ниити билигнин Хову-Аксы ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668330, Тыва Республика, Чеди-Хөл кожуун, Хову-Аксы суур, Сайлыг кудумчузу, 23 Ажыл тел. 8 (39452) 22-4-58
34	Мандан-оол Ирина Даржаевна	Эге класстар башкызы	Тыва Республиканың Улуг-Хем кожуунун Шагаан-Арыг хоорайның чамдык эртемнерни хандыр өөренир ниити билигнин ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668210, Тыва Республика, Улуг-Хем кожуун, Шагаан-Арыг хоорай, Тиелге кудумчузу, 14 кв.1 Ажыл телефону 8 (39436) 21-6-80
35	Сырат Сайлык Бугалдыровна	Тыва дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Тес-Хем кожуунун ниити билигнин Чыргаланды ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668363, Тыва Республика, Тес-Хем кожуун, Чыргаланды суур, О.Калзанмай кудумчузу, 8-1 Бажың телефону 8 (39438) 21-3-96
36	Карпова Галина Николаевна	Эге класстар башкызы	Тыва Республиканың Улуг-Хем кожуунун ниити билигнин №1 Шагаан-Арыг ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668210, Тыва Республика, Улуг-Хем кожуун, Шагаан-Арыг хоорай, Советская кудумчузу, 1-а кв.1 Бажың телефону 8 (39436) 2-1538
37	Алдын-оол Валерий Хертекович	География башкызы	Тыва Республиканың Танды кожуунун Межегей суурнун ниити билигнин ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668310, Тыва Республика, Танды кожуун, Межегей суур, Пролетарская кудумчузу, 20 Бажың тел. 8 (39437) 22-1-35
38	Сыргашева Светлана Алексеевна	Даштыкы дылдар башкызы	Тыва Республиканың Танды кожуунун Сосновка суурнун ниити билигнин ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668310, Тыва Республика, Танды кожуун, Сосновка суур, Кызыл партизаннар кудумчузу, 35-1 Ажыл тел. 8 (39437) 21-5-44
39	Качурин Николай Геннадьевич	Төөгү, ниитилел эртеми болгаш эрге-хоойлу башкызы	Тыва Республиканың Каа-Хем кожуунун Сизим суурнун ниити билиг ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668421, Тыва Республика, Каа-Хем кожуун, Сизим суур, Центральная кудумчузу, 47 Ажыл тел. 8 (39432) 22-3-73
40	Оюн Айлана Владимировна	Тыва дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Би-Хем кожуунун Суш суурнун ниити билигнин ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668513, Тыва Республика, Би-Хем кожуун, Суш суур, Октябрьская кудумчузу, 13-2 Ажыл тел. 8 (39435) 22-7-67
41	Донгак Урана Ыспан-ооловна	Тыва дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Өвүр кожуунун ниити билигнин Дус-Даг ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668130, Тыва Республика, Өвүр кожуун, Дус-Даг суур, Севен-оол кудумчузу, 49-1 Тел. 8 (39444) 21-8-17
42	Сандрай Александра Донгаковна	Математика башкызы	Тыва Республиканың Аграр лицейи Күрүнениң өөредилге албан чери	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Московская кудумчузу, 110-75 Бажың телефону 8 (39422) 5-30-62
43	Даваа Марина Маннай-ооловна	Төөгү болгаш ниитилел эртемнениң башкызы	Тыва Республиканың Чаа-Хөл кожуунун ниити билигнин Чаа-Хөл муниципалдыг ортумақ школазы	668211, Тыва Республика, Чаа-Хөл кожуун, Чаа-Хөл суур, Школьная кудумчузу, 5 Ажыл телефону 8 (39443) 2-14-00
44	Дудуй-оол Рада Эрес-ооловна	Химия башкызы	Тыва Республиканың Барыын-Хемчик кожуунун Кызыл-Мажалык суурнун ниити билигнин №1 муниципалдыг ортумақ школазы	668040, Тыва Республика, Барыын-Хемчик кожуун, Кызыл-Мажалык суур, Чүргүй-оол кудумчузу, 42 Аж.тел. 8 (39441) 21-3-29
45	Херел Любовь Монге-Баяновна	География болгаш биология башкызы	Тыва Республиканың Бай-Тайга кожуунун ниити билигнин Бай-Тал ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668010, Тыва Республика, Бай-Тайга кожуун, Бай-Тал суур, К.Тоюн кудумчузу, 27 Ажыл тел. 8 (39442) 21-1-50
46	Ооржак Чечекмаа Минчиновна	Орус дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Өвүр кожуунун ниити билигнин Хандагайты ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668130, Тыва Республика, Өвүр кожуун, Хандагайты суур, С.Тока кудумчузу, 3-1 Ажыл тел. 8 (39444) 21-7-54
47	Санчы Розалия Серафимовна	Орус дыл болгаш литература башкызы	Тыва Республиканың Тере-Хөл кожуунун Кунгуртуг суурнун ниити билиг школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	667903, Тыва Республика, Тере-Хөл кожуун, Кунгуртуг суур, Кыргыз Чамзырын кудумчузу, 15-2 Аж.тел. 8 (39422) 14-4-97

Коллегиалдыг органның удуртукчузу
Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.В.КАРА-ООЛ.
Конкурс комиссиязының даргазы П.А.МОРОЗОВ.
2007 чылдың апрель 24-те конкурс комиссиязының хуралының протоколу, №9.

Тыва Республиканың Конкурс комиссиязының 2007 чылдың апрель 24-те №10 протокол шийтиринге капсырылга

Республиканың өөредилге албан черлериниң инновациялыг өөредилге программаларын, амгы үениң технологияларын болгаш төлевилелдерин идепкейлиг ажыглап кирип турар эң дээр башкы ажылдакчыларының (башкылар, класс (бөлүк) удуртукчулары, эге профессионал өөредилгениң албан черлериниң башкыларының болгаш бүдүрүлгө өөредилгезиниң мастерлериниң) Тыва Республиканың Чазааның Даргазының шаңналын алыр дээш конкурзунун тилекчилериниң ДАҢЗЫЗЫ

№	Фамилиязы, ады, адазының ады	Мергежили	Күрүне аккредитациязының дугайында шынзылганын дүүштүр башкының ажылдап турары өөредилге албан чериниң долу ады	Харылзажылга медээлери (адреси, телефону)
100 МУҢ РУБЛЬ ТҮҢНҮГ ШАҢНАЛДАР				
1	Шулуу-Маадыр Светлана Чоодуевна	Тыва дыл болгаш литература башкызы	Кызыл хоорайның муниципалдыг №9 гимназиязы	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 5а-1
2	Шумкова Ирина Ивановна	Орус дыл болгаш литература башкызы	Чербининиң ниити билигнин ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	667904, Тыва Республика, Кызыл кожуун, Черби суур, Школьная кудумчузу, 16-2
3	Тагба Вера Сергеевна	Эге класстар башкызы	Кызыл хоорайның ниити билигнин ортумақ №14 школазы	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 56-28
4	Самдан Зоя Хомушкуевна	Тыва дыл болгаш литература башкызы	Кызыл хоорайның №1 профессионал училищези эге профессионал өөредилгениң күрүнениң өөредилге албан чери	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 174-23
5	Королева Наталья Васильевна	«Повар-кондитер» мергежилдиң бүдүрүлгө өөредилгезиниң мастери	Кызыл хоорайның №10 профессионал училищези эге профессионал өөредилгениң күрүнениң өөредилге албан чери	667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Мостовая кудумчузу, 3-2
30 МУҢ РУБЛЬ ТҮҢНҮГ ШАҢНАЛДАР				
1	Донгак Уйнук Ондаровна	Төрээн дыл болгаш литература башкызы, класс удуртукчузу	Шагаан-Арыгның ниити билигнин №2 ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668210, Тыва Республика, Улуг-Хем кожуун, Шагаан-Арыг хоорай, Горная кудумчузу, 31-1
2	Самойленко Любовь Михайловна	Даштыкы дылдар башкызы, класс удуртукчузу	Межегейниң ниити билигнин ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668310, Тыва Республика, Танды кожуун, Межегей суур, Пролетарская кудумчузу, 25-2
3	Доржу Нина Ефимовна	Даштыкы дылдар башкызы, класс удуртукчузу	Туран хоорайның ниити билигнин №1 ортумақ школазы муниципалдыг өөредилге албан чери	668510, Тыва Республика, Би-Хем кожуун, Туран хоорай, Щетинкин кудумчузу, 108-3
4	Грудинина Валентина Николаевна	Эге класстар башкызы, класс удуртукчузу	Кызыл хоорайның Совет Эвилелиниң Маадыры Н.Н. Макаренко аттыг №15 лицей муниципалдыг өөредилге албан чери	667000, Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 110-12
5	Баркова Ольга Петровна	Өөредилге бөлүүнүн удуртукчузу	Балгазынның №2 профессионал училищези эге профессионал өөредилгениң күрүнениң өөредилге албан чери	668302, Тыва Республика, Танды кожуун, Шоссейная кудумчузу, 9

Коллегиалдыг органның удуртукчузу
Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.В.КАРА-ООЛ.
Конкурс комиссиязының даргазы П.А.МОРОЗОВ.
2007 чылдың апрель 24-те конкурс комиссиязының хуралының протоколу №10.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының өөредилге талазы-биле шаңналдарын болгаш грантыларын доктаадыр дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДАРГАЗЫНЫҢ ЧАРЛЫЫ

Мурнады хөгжүдөр национал төлевилелдерни боттандыраар база өөредилге талазы-биле инновациялыг ажил-чорудулганы хөгжүдөр, республиканың өөредилге албан черлериниң, өөредилге системазының ажилдакчыларының, салым-чаяанныг болгаш сундулуг аныяктарның инновациялыг идеялары чоруун деткир болгаш сорук кирир сорулга-биле доктаадырым болза:

1.2006 чылдың январь 1-ден: —инновациялыг өөредилге программаларын, технологияларны болгаш төлевилелдерни боттандырып турар өөредилге албан черлеринге Тыва Республиканың Чазааның Даргазының 100 муң рубль түңнүг чыл санында үш грантыларын;

— республиканың өөредилге албан черлериниң инновациялыг өөредилге программаларын, амгы технологияларны, төлевилелдерни идеяларын ажылдап кирип турар эң дээр башкы ажилдакчыларынга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының 100-100 муң рубль түңнүг чыл санында үш грантыларын;

— салым-чаяанныг болгаш сундулуг аныяктарга болгаш школачыларга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының 10-10

муң рубль түңнүг алды кижиниң адынга шаңналдарын;

— салым-чаяанныг болгаш сундулуг аныяктарга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының 30-30 муң рубль түңнүг чыл санында беш грантыларын;

— инновациялыг арга-биле ажилдап турар класстар (бөлүктөр) удурткучуларынга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының 30-30 муң рубль түңнүг чыл санында үш шаңналдарын доктаадып тургузар.

2.—Инновациялыг өөредилге программаларын, технологияларны база төлевилелдерни боттандырып турар өөредилге албан черлеринге Тыва Республиканың Чазааның Даргазының грантыларын тыпсыр дугайында Дүрүмнү;

— республиканың өөредилге албан черлериниң инновациялыг өөредилге программаларын, амгы технологияларны болгаш төлевилелдерни идеяларын шигээ-дип турар эң дээр башкы ажилдакчыларга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының шаңналдарын тыпсыр дугайында Дүрүмнү;

— салым-чаяанныг болгаш сундулуг аныяктарга болгаш школачыларга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының ат кырында шаңналдарын тыпсыр дугайында Дү-

рүмнү; — салым-чаяанныг болгаш сундулуг аныяктарга болгаш школачыларга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының грантыларын тыпсыр дугайында Дүрүмнү;

— инновациялыг арга-биле ажилдап турар класстар (бөлүктөр) удурткучуларынга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының шаңналдарын тыпсыр дугайында Дүрүмнү бадылаар.

3. Тыва Республиканың Чазааның Даргазының өөредилге талазы-биле шаңналдарын болгаш грантыларын тыпсыр талазы-биле Тыва Республиканың Чазааның чанында Конкурс комиссиязының составын бадылаар.

4. Тыва Республиканың Чазааның Даргазының өөредилге талазы-биле шаңналдарын болгаш грантыларын тыпсыр талазы-биле Тыва Республиканың Чазааның чанында Конкурс комиссиязының дугайында Дүрүмнү бадылаар.

5. Тыва Республиканың Чазааның Даргазының өөредилге талазы-биле шаңналдарының болгаш грантыларының акша

талазы-биле төлөлгези-биле холбашкан чарыгдалдарны Тыва Республиканың республика бюджетинден Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызынга көрдүнген акша-хөреңгилерниң күсели-биле боттандыраары доктаадыр.

6. Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязы Тыва Республиканың Чазааның Даргазының өөредилге талазы-биле шаңналдарын болгаш грантыларын тыпсыр дугайында дүрүмнерге дүүштүр шаңналдар болгаш грантылар лауреатарына дипломнарны белеткеп кылырын хандыраар.

7. Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызы бо Чарлыкты таныштыраар талазы-биле тайылбыр ажылын республиканың өөредилге албан черлеринге чорудар.

8. Тыва Республиканың Парлалга болгаш массалыг коммуникациялар талазы-биле агентилели бо Чарлыкты «Шын», «Тувинская правда» солуннарга парладыр.

9. Бо Чарлык ат салган хүнүнден күштүг бооп кирер.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. ООРЖАК. Кызыл хоорай 2006 чылдың январь 23 №14

2007 чылдың 1-ги кварталында «Өөредилге» мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраарының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузууларының (кожууннарның, хоорай округтарының болгаш суурларның) рейтингизиниң дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛЫ

2007 чылда Тыва Республикага «Өөредилге» мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандырылганын мониторингилээр болгаш үрө-түннелдин контрольдаар сорулга-биле Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. - 2007 чылдың 1-ги кварталында «Өөредилге» мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраарының талазы-биле муниципалдыг тургузууларның (кожууннарның, хоорай округтарының болгаш суурларның) түңнел рейтингизин (№1 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында «Өөредилге» мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди көргүзүлгелериниң талазы-биле муниципалдыг тургузууларның (кожууннарның,

хоорай округтарының болгаш суурларның) түңнел рейтингизин (№2 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында муниципалдыг тургузууларның акшазындан «Өөредилге» мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди акшаландырышының көргүзүлгелериниң рейтингизин (№3 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында ада-чурт өөредилгезиниң эки хевирлерин деткириниң болгаш сайзырадырының көргүзүлгелериниң рейтингизин (№4 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында чаа өөредилге программаларына идиг бээриниң көргүзүлгелериниң рейтингизин (№5 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында салым-чаяанныг аныяктарны деткээниниң көргү-

зүүнүң рейтингизин (№6 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында эки ажилдыг башкыларны шаңнаанының көргүзүлгелериниң рейтингизин (№7 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында өөредилгениң шынарының рейтингизин (№8 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында кижизидилге ажылының деңгелениң көргүзүлгелериниң рейтингизин (№9 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында хүндүскү школалардан өөренип турар уругларның үнүп чоруп турарының көргүзүлгелериниң рейтингизин (№10 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында өөредил-

гениң информатчыдылганының көргүзүлгелериниң рейтингизин (№11 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында өөредилге албан черлериниң материал-техниктиг баазанын эде чаартырының талазы-биле ажилдарның көргүзүлгелериниң рейтингизин (№12 капсырылга);

- 2007 чылдың 1-ги кварталында школаларның автотранспорт техниказы-биле хандырылганының көргүзүлгелериниң рейтингизин (№13 капсырылга);

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга Тыва Республиканың өөредилге яамызының саң-хөө акша-хөреңгилери-биле парладыр.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ. Кызыл хоорай 2007 чылдың май 11 №527

2007 чылдың май 11-де №527 Тыва Республиканың Чазааның доктаалына 1 капсырылга

2007 чылдың 1-ги кварталында «Өөредилге» мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраарының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузууларының (кожууннарның, хоорай округтарының болгаш суурларның) түңнел рейтингизи

Table with 7 columns: №, Муниципалдыг тургузуу, Муниципалдыг тургузуунуң чагыргазының фамилиязы, ады болгаш адазының ады, Төлээлекчилер хуралының даргазының фамилиязы, ады болгаш адазының ады, Өөредилге килдизиниң удурткучузу-нун фамилиязы, ады болгаш адазының ады, Баллы, Идиг неслес.

Table with 7 columns: №, Муниципалдыг тургузуу, Кожуун, Муниципалдыг тургузуунуң чагыргазының фамилиязы, ады болгаш адазының ады, Ниити билгил өөредилге чериниң директорунун фамилиязы, ады болгаш адазының ады, Баллы, Идиг неслес.

